

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бех І.Д. Виховання сучасної вузівської молоді / І.Д.Бех // Філософія освіти ХХІ століття: проблеми і перспективи / Зб.наук.праць. – Вип.3. – К., 2000. – С. 229-232.
2. Семиченко В.А. Пути повышения эффективности изучения психологии / В.А.Семиченко. – К., 1997. – 124 с.
3. Сухомлинський В.О. Людина неповторна / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.5. – К.:Рідна школа, 1977. – С. 80-96.
4. Сухомлинський В.О. На нашій совісті – людина / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.5. – К.:Рідна школа, 1977. – 639 с. – С. 203-217.
5. Сухомлинський В.О. На трьох китах / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.5. – К.:Рідна школа, 1977. – С.339-343.

6. Сухомлинський В.О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів/ В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.5. – К.:Рідна школа, 1977. – С. 122-139.
7. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.4. – К.:Рідна школа, 1976. – С. 393-626.
8. Сухомлинський В.О. Формування комуністичних переконань молодого покоління / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.2. – К.: Рідна школа, 1976. – С. 7-146.
9. Сухомлинський В.О. Хто сьогодні за партою? / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.5. – К.: Рідна школа, 1977. – С. 504-510.

УДК 016:37

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В.СУХОМЛИНСЬКОГО В ПІДГОТОВЦІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Світлана ЗОЛОТУХІНА (Харків)

У статті на основі аналізу творчої спадщини В. Сухомлинського з'ясовано особливості його поглядів на проблему розвитку творчої особистості. Виявлено і схарактеризовано позицію педагога щодо виховання особистості в радості як умови розвитку її творчого потенціалу. Розкрито шляхи реалізації ідей В. Сухомлинського у підготовці творчої особистості майбутнього вчителя.

Ключові слова: В. Сухомлинський, творчість, особистість, учитель, виховання радістю.

В статті на основі аналізу педагогічного насліддя В.Сухомлинського виявлено особливості його поглядів на проблему розвитку її творчого потенціалу. Раскрыты пути реализации идей В.Сухомлинского в подготовке творческой личности будущего педагога.

Ключевые слова: В. Сухомлинский, творчество, личность, учитель, воспитание радостью.

Актуальність і доцільність проблеми. У сучасних умовах реформування середньої і вищої освіти гостро постало питання про підготовку творчого вчителя. Серед його професійних якостей здатність до живої думки, до постійного самовдосконалення, до пошуку нових, оригінальних засобів, методів навчання і виховання займають провідне місце.

Проблема формування творчої особистості вчителя завжди привертала увагу науковців, практиків у всі часи. Питання: «Що таке педагогічна творчість?», «Як поєднати нормативні вимоги до діяльності вчителя з його творчістю?», «Які механізми збудження творчості вчителя? тощо хвилювали зарубіжних і вітчизняних педагогів минулого і сучасності – Я.Коменського, А.Дистервега, Й.Песталотці, К.Ушинського, С.Миропольського, П.Каптерева, М.Поташника, С.Соловейчика, Р.Шакурова, О.Луку та інші.

У педагогічній літературі і практиці накопичено багатий спектр методів і технологій формування творчих умінь у вчителя (С.Сисоєва, О.Попова, М.Лазарєв, Ю.Львова, Е.Ільїн) та інші.

В.Сухомлинський, маючи власну концепцію виховання і навчання дитини, також

рекомендував безліч цікавих, корисних і конкретних порад щодо формування дитячої і учнівської творчості, що безумовно має бути використаним у практиці підготовки майбутнього вчителя.

У численних працях, статтях, зокрема «Як же виховати любов до праці», «Слово про слова», «На нашій совісті – людина», «На трьох китах», педагог довів важливість і необхідність розвитку творчого потенціалу особистості, розкрив своє бачення проблеми формування творчих умінь і якостей.

Мета статті. Визначити особливості поглядів В.Сухомлинського на ідею формування творчої особистості і розкрити досвід використання її в практиці вищої педагогічної школи.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що творчість розуміється як така діяльність, яка породжує нову якість. Творчий підхід вирізняється новизною неповторністю, унікальністю.

У практичній діяльності педагога, зазначає М.Поташник, творчість проявляється у нестандартних підходах до рішення проблем, у

розробці нових методів, форм, прийомів, засобів та їх оригінальних поєднань; в ефективному застосуванні досвіду, що маємо, в нових умовах, у вдосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого у відповідності з новими завданнями; у вдалому імпровізуванні, в умінні бачити варіанти рішення однієї і тієї ж проблеми, трансформувати методичні рекомендації, теоретичні положення у конкретні педагогічні дії тощо [1; с. 5].

Власну позицію щодо проблеми творчості особистості мав і В.Сухомлинський – педагог-новатор, учений, практик. Він підкреслював, що відкрити в кожній людині творця, поставити її на шлях самобутньої-творчої, інтелектуально-повнокривної праці – це завдання стає нині першочерговим у практичній роботі школи.

Творчість, зазначав він, є шаблянкою самостійного мислення, на якій дитина пізнає радість власної думки, переживає моральну гідність творця.

Шкільне навчання має ...ставати вив чом творчих сил особистості саме і той період її розумового, морального, естетичного розвитку, коли вона не тільки пізнає, засвоює знання про світ, а й виражає власне ставлення до світу, до самої себе, підкреслював В.Сухомлинський у статті «Хто сьогодні за партою?» [2].

Вважаючи творчість важливою якістю особистості, В.Сухомлинський рекомендував, наполягав на використанні таких засобів, прийомів для її формування:

- максимально використовувати в навчанні і вихованні природні нахили дитини;
- створювати в школі атмосферу творчої праці;
- організовувати творчу працю всіх учнів – від першого до випускного класу;

Крім того, доцільним педагог справедливо вважав:

- використання особистого прикладу творчості вчителя;
- включення кожного учня в творчу працю;
- не розв'язання задач, а складання їх;
- проведення виставки творчих учнівських праць;

- відкриття: а) кімнати найважливіших справ, де у вигляді творчих завдань наочно представлені найскладніші конструкторські і монтажні задуми, над здійсненням яких треба було багато думати, долати труднощі;

б) кабінету нової сільськогосподарської техніки і малої механізації, в якому учні працюватимуть над створенням нових механізмів і агрегатів, що полегшують фізичну працю сільського трудівника;

(1) організацію екскурсій до природи, бо почуття крами породжує поетичне слово, думка

втілюється в яскраві образи, затремтить дитяча думка, розум дитини стане черпати животворні сили з вічного джерела життя і пізнання;

(2) панування в школі яскравої думки, живого слова і творчості дитини (складання казок);

(3) організацію багатого, різноманітного, привабливого інтелектуального життя;

(4) організацію ранків дитячої творчості, на яких діти емоційно читають свої вірші, оповідання;

(5) використання читання хорошої книги входить глибоко в духовний світ школяра, стає творчістю, самовихованням («Могутній вихователь») [3].

Отже, аналіз вищесказаного свідчить, що педагог був переконаний, що саме творча організація навчально-виховного процесу, включення школярів до творчої навчально-пізнавальної діяльності, реалізація вчителем власних творчих резервів, створення в школі творчої атмосфери, а також забезпечення організаційно-матеріальних умов для творчої діяльності вчителів і учнів сприятимуть розвитку творчості.

У контексті зазначеного викликає науково-практичний інтерес ідея В.Сухомлинського: «виховання школярів у радості» як обов'язкової умови розвитку творчої особистості. Так, В.Сухомлинський звертав увагу, що досягання дитиною щастя, повноти свого духовного життя, радості забезпечить її творчий розвиток. Радість В.Сухомлинський визначав як джерело оптимістичної впевненості дитини у своїх силах, як «стимул появи в дитині вольових зусиль, що необхідні при розв'язанні творчих завдань, подолання певних перешкод, а також як умову його дійсного ставлення до навколишнього світу, без якого неможливий духовний і творчий розвиток, розкриття природних нахилів, здібностей, обдарувань.

Радість у будь якій сфері діяльності, зазначав педагог, шлях до розв'язання будь якої проблеми. Вона насичує духовне життя, тому сприяє розкриттю здібностей, обдарувань, таланту. Наприклад, радість розумової праці – зміцнює «почуття оптимістичної впевненості у своїх силах», що є основою для творчих напрацювань, прагнень зробити щось нове, цікаве, корисне.

У зв'язку з цим, В.Сухомлинський звертав особливу увагу на забезпечення емоційного багатства колективного життя школярів. Саме воно дає кожному вихованцю, за глибоким переконанням педагога, найвищу радість – радість творчості..., радість вивчення себе у сфері творчості, що означає дати кожному особистісне щастя [4].

Звертаючи увагу на особливу роль «виховання в радості», педагог зазначав, що

пережити радість творчості допомагають такі культурні цінності й духовні блага як художня література, музика, живопис, спорт, подорожі, сповнене хвилювань і радощів життя у світі книг і думок. Крім того, сходиною до творчості слугує радість від самостійно виконаної справи, спеціально підібраної вчителем для конкретного учня.

Отже, аналіз творчої спадщини В.Сухомлинського свідчить про його особливу позицію щодо взаємозв'язку виховання дитини в радості і формування в неї творчості.

Цінними виявилися і поради В.Сухомлинського щодо виховання дитини в радості:

- людина повинна змалку пізнавати радість творчості для людей. Духовна зрілість, духовне змужніння підлітка, залежить від того, в чому джерело цієї радості. Радість від думки, що я щось своєю працею дав людям. Справжня радість буття залежить від виховання і самовиховання;

- доцільно організовувати так спілкування, щоб воно було невичерпним джерелом життєрадісного світосприймання, джерелом тієї радості, яка назавжди залишає відбиток в емоційній пам'яті вчителя, дякуючи якій, дні й години спілкування з дітьми згадуються, як найщасливіший час життя;

- оскільки радість трудового успіху робить підлітка свідомим, самостійним, викидає від дитячої безпорадності і споживацьких настроїв, то слід забезпечити почуття радості, задоволеності від власної праці;

- доручати серйозне «доросле» діло дітям, яке вимагало їх участі, і діти ставилися до праці як до чогось незвичайного, урочистого, а й тому радісного – «садиння винограду»;

- праця і тільки праця – основа всебічного і творчого розвитку особистості, особливо коли людина знає радість в праці;

- органічна потреба в праці – це не тільки розуміння свого обов'язку перед суспільством, а й відчуття людиною повноти духовного життя, переживання радості в зв'язку з успіхом в улюбленій справі – в тій справі, в якій людина піднялася на вершину майстерності.

- доцільно «створювати» передчуття успіху від оволодіння новими знаннями; почуття впевненості в діях, організовувати працю з елементами урочистості, незвичайності, радості [5].

Досвід роботи у вищій педагогічній школі свідчить про доцільність і можливість використання ідей В.Сухомлинського у практиці підготовки майбутніх учителів, здатних до творчої діяльності в сучасних умовах, в різних типах навчальних закладів.

Підготовка майбутнього вчителя, як відомо, здійснюється у двох напрямках: теоретичному і практичному. Теоретична підготовка студентів з огляду на дану проблему в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди реалізується при вивченні педагогічних дисциплін «Вступ до професії», «Методика виховної роботи», «Педагогіка школи». Саме ці курси забезпечують знайомство з поняттями «творчість», «новаторство». Доводимо, що новаторство – це вищий рівень творчості, у практичній педагогічній діяльності це – процес творення принципово нових, високо ефективних систем навчання, виховання і розвитку школярів. Розводимо поняття «педагогічна творчість» і «педагогічна майстерність», зазначаючи їх близькість, але не тотожність. Крім того, звертаємо увагу на особливості поєднання нормативу і творчості, типового та індивідуального, обов'язкового та варіативного, загального й особливого, а також на вимоги й умови реалізації творчої діяльності, помилки, що супроводжують вчителя на творчому шляху.

З урахуванням аналізу робіт В.Сухомлинського, детально зупиняємося на особистості вчителя, який виходячи з власних якостей здійснює опір на майстерність експерименту, на вміння емоційно, образно викладати матеріал, на логічність свого мислення; наводимо приклади творчої праці учителів-новаторів в області, в Україні, Росії.

Другий напрям передбачає практичну підготовку майбутнього творчого вчителя. Це, згідно переконань В.Сухомлинського, неможливо без включення особистості в різні види діяльності (наукову, виховну, громадську), що забезпечують формування творчих якостей, умінь і навичок. Провідним завданням у цьому напрямі є підготовка майбутнього вчителя до уроку, позаурочного заходу.

Побудова форм навчання і виховання вимагають від майбутнього вчителя таких умінь вибору – «творчої операції» – як прийняття рішення, вміння нестандартно мислити, вміння з різних варіантів вибрати, зконструювати оптимальний, що породжує потяг звернутися до літератури, досвіду учителів, стимулює власні думки, ідеї, пропозиції.

Підготовка творчого вчителя неможлива і без сформованості потягу у студентів до володіння знаннями про передовий педагогічний досвід, вміннями його вивчення і використання. У цьому аспекті також цінним є досвід В.Сухомлинського, який ми прагнемо презентувати на заняттях. Так, звертаємо увагу, що педагог, створивши новаторську систему навчання і виховання дітей у сільській школі,

високо цінував передовий педагогічний досвід, суть якого вбачав у здійсненні вчителем постійного пошуку нового, у прагненні досягнути нове, що дозволяє розкрити його творчі сили. На сторінках періодичної преси «Народное образование», «Советская педагогика» педагог постійно підкреслював, що багаторічний досвід «навчає», «переконує», «підводить до істини», «виховує», «дає змогу вчителю розкрити себе». Цінність ППД педагог убачав у тому, що саме він стає ареною, експериментальним майданчиком перевірки багатьох теоретичних положень, дозволяє усвідомити відповідальність, досягнути створене власними руками, думкою, волею. Джерелами ППД В.Сухомлинський справедливо вважав творче застосування ідей попередників, сучасників, уточнення і корекцію власного набутого досвіду, поєднання теорії та практики. Серед умов, що забезпечують ефективність ППД, педагог називав постійне обговорення в педагогічному середовищі передових ідей, відвідування й аналіз уроків та виховних заходів, критичний аналіз вчителем власних досягнень тощо.

З урахуванням зазначеного, студентів стимулюємо до аналізу досвіду вчителів-новаторів Б.Школьника, Ш.Амонашвілі, В.Шаталова, М.Гузика, С.Лисенкової, І. Іванова, М.Палтишева та інші.

Звертаємо увагу, що для визначення вчителя-новатора, творчого вчителя не має вирішального значення вік, досвід роботи, предмет, який вони викладають, а те, згідно В. Сухомлинського, що вони вміють виділяти головне, суттєве, яке дозволяє їм коротким шляхом, найбільш економно, ефективно розв'язувати проблеми; мають здатність включати учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності на уроці, створювати морально-психологічний клімат і умови і, тим самим, досягати високого ефекту в навчанні і вихованні дітей.

Крім того, організуємо виставки проектів «Моя школа», «Творчий урок», «Творчий виховний захід», т.б. такі форми роботи, які б збуджували пізнавальний інтерес, стимулювали бажання творити.

Важливою в цьому процесі є організація викладачами допомоги студентам в аналізі власної роботи, у виборі питань для самоосвіти, програми самовдосконалення.

Забезпечення теоретичного і практичного напряму відбувається на основі створення емоційно творчої атмосфери у навчальному закладі. Завдяки розробленій і апробованій системі виховної роботи: діяльності численних художніх колективів, клубів (політичних, естетичних), семінарів кураторів, лідерів студентського життя, виставок, конкурсів, зокрема, конкурсу педагогічної майстерності, єдності адміністрації та органів самоврядування відбувається творче використання ідей видатного педагога В.Сухомлинського безпосередньо в практиці вищої школи, а також формування творчої особистості майбутнього вчителя.

Таким чином, аналіз творчої спадщини В.Сухомлинського дає підстави констатувати актуальність багатьох його ідей з огляду на сучасність, доцільність їх творчого використання не тільки умовах середньої, а й вищої школи. Особливу значущість, на наш погляд, мають думки, пропозиції, рекомендації, положення педагога щодо формування творчої особистості майбутнього вчителя за умови виховання його в радості, співдружності, взаємодії «учитель – учень».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Поташник М.М. Как развивать педагогическое творчество / М.М. Поташник // Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Педагогика и психология». – М., Знание, 1987. – № 1 – 80 с.
2. Сухомлинский В.А. Кто сегодня за партой? / В.А. Сухомлинский. Т. V: В собр.соч. в пяти томах. – К.: Радянська школа, 1980. – С. 531–537.
3. Сухомлинский В.А. Могучий воспитатель. / В.А. Сухомлинский. Т. V: В собр.соч. в пяти томах. – К.: Радянська школа, 1980. – С. 522–537.
4. Сухомлинський В.О. Теоретичні і практичні проблеми, які висувуються життям у процесі здійснення ідеї всебічного розвитку особистості / В.О.Сухомлинський // У зб.тв. в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.І. – С. 72–202.
5. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра / В.О. Сухомлинський // У зб.тв. в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.І. – С. 209–396.

УДК 37.017.925

НАРОДНАЯ ПЕДАГОГИКА В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В.А.СУХОМИНСКОГО

Аймен КАЙДАРОВА (Алматы, Казахстан)

В статье рассматриваются вопросы народной педагогики в педагогической системе В.А. Сухомлинского, акцентируется внимание на значении и роли использования элементов народного воспитания в современном педагогическом процессе.